

ВРЕМЕ „ПРОДАЈЕ ИМЕНА И ПРЕЗИМЕНА” И „ИСТРАГЕ ПРЕДАКА”

Иван Негришорац, *Камена чџенија*, „Orpheus”, Нови Сад 2013

Најновија песничка књига Ивана Негришорца (р. 1956) наслућујуће ословљена као *Камена чџенија* не само да издваја значај прошлости, већ је, још једном, почев од књиге *Поџајник* (2007), усмерена ка суштини и белегу оног певања, језички комплексног, уроњеног у дубине времена и историје, у пратрагове наших трајања, и то чини на особен начин, којим се аутор, у новијем периоду, издвојио из већинске поетске матрице (С. Игњатовић), а што песник, иначе, чини читавим својим песништвом, и то на непредвидив и аутентичан начин.

Што се, овом пригодом, тиче питања места и времена Негришорчевог опесмотворења прошлости треба истаћи да записи, у једанаест кључних циклуса, које читамо, потичу још од седмог века у виду писама, минипоема, беседа, промишљања, исповести, покајања и монолога, углавном историјских личности из даље прошлости (на пример – „непознати српски жупан из Дукље на вијест о смрти византијског цара Ираклија љ. г. 641”, краљ Часлав, син краља Радослава, светитељ Владимир, Сава Немањић, Балша III Балшић, Скендер-бег, игуман хиландарски Макарије, Вићенцо, син чувеног штампара Божицара Подгоричана, бројни бокешки племићи као што су Змајевићи, морепловац Иво Визин, Кањош Мацедоновић, Стефан Митров Љубиша, Стјепан Зановић, сам Његош, краљ Никола Петровић, Вук Караџић, етнолог и конзул Вук Врчевић, Бајо Пивљанин, Симо Матавуљ, Љубомир Ненадовић, Лаза Костић) па до јунака и већином антијунака садашњих и недавних времена (Тито, Иван Мештровић, непознати геј активиста на Крусима, изумитељ црногорског језика, Милован Ђилас, контроверзни Секула Дрљевић, митрополит Амфилохије), уз напомену да су попут својеврсне кохезионе интеграције присутни и песнички метатекстуални есеји – четири циклуса у књизи (*Жалосџни џлач Пеџира II Пеџировића Њеџоџа I–4*) у виду стихова на четири сентенце

из Његошеве песме „Плач или жалостни помен”. Ту су још и, засебно представљени као мини циклуси (укупно осам песама-циклуса), пре-ламајући, а истовремено и умрежавајуће песме у форми дистиха из нашег времена, што све скупа и асоцира на наслов књиге, на песников језик, који се, могућа је претња, чита са камена јер ће (песник се плаши) једино тамо бити сачуван народни српски језик (читај – и народ), али и као необичан палимпсест, због контекстуалног концепта читаве (уз то и обимне) и свеобухватне књиге, која није заборавила оно због чега су поезија, песма, као и народ преживели – а то су древна етичка мерила и завети удружени са извесном лепотом, која удружена извире из лепоте и песништва. Штавише, књижевник и филозоф Милош Петровић, подсећа да овакве врсте песничких заокружених књига сврставају себе у поезију самоосвешћивања и самосвести, ка заузимању става о новим стереотипима, који нам се присилно или поткупљујуће све чешће намећу.

Посебан квалитет и искорак ове књиге јесте што је аутор сваком песничком гласу доделио управо језик из доба када је записан или изговорен или је замишљено да је тако било, и који је ради читљивости и доступности, овом пригодом осавременењен, препеван, али и очишћен и освежен, односно песник је по палимпсесту записујући и дописујући осветљавао крхкост и подељеност, не само прозваних и чувених личности, које су, упркос тескоби и искушењима, упорно трагали за смислом живота, идентитета и језика, него и бројних других тема и мање познатих особа. Није ли и задатак поезије да прикаже историју људских душа, страшних, трагичних и горко-хуморних ломова индивидуалних и колективних идентитета, који се једино узајамно и могу разумети као целина и опште.

Наиме, није ли то истовремено поунутрење заједничкости нам односно песничка индивидуализација и субјективизација колективне свести (З. Мишић), овом пригодом препознате на темељу прошлости, памћења и историје. Сем тога, сведоци смо утиска током читања књиге да су се појединачне прозване исповести, завети, моралне двојбе и окајања, у међувремену у нашем памћењу већ постали канони, легенде или архетипови односно унутарње се позаједничарило, те данашња песничка истраживања језичког времехода и допирања до сушта и сопства јесте искључива уметничка привилегија да се архетиповима да печат индивидуалног карактера (Јунг), што је песник и учинио. На терену заједничкости песник песмом за песмом као камен по камен, песник Негришорац спаја век са веком, човека са човеком, смисао са смислом, усуд са усудом, нарочито у време хаоса, анархије, наopakости и бесмисла, какво је наше. Таквим поступком, као и насушном потребом одржања језика и песника, песник Иван Негришорац одговара на Хелдерлинову сумњу

чему песници у оскудном времену. Штавише. Данас је нужна, можда и одсудна одбрана језика и сопства.

Дакле, када се узме у обзир временски распон књиге – од седмог века до данас, као и када се укаже на податак да књига броји укупно сто песама и минипоема, од којих је једанаест у виду диптиха, смештених на скоро три стотине страница књиге у укупно двадесет и три циклуса, онда се могу само наслутити и претпоставити Негришорчев труд и вештина на раду и компоновању „камених чтенија што крвавијем словима су уписата”, али, истовремено и допринос очувању српског језика, равног и самом национу.

Овај податак сведочи и песникову завидну ерудицију, као и песников неисцрпан и незадржив андрићевски истраживачки дух и потенцијал, јер често песник Иван Негришорац, са префињеном мером и умећем, неуморно препевава и допевава непознате, али (и) битне детаље из наше ближе и даље историје, кроз глас појединца, који скупа живо сведоче о постојању и даљем опстанку српског језика и народа.

Зато је најновији Негришорчев језички времеплов односно историјски роман-поема лоциран на просторима данашње Црне Горе, где се на погрешан начин актуелизује питање језика и колективни идентитет, и никад овако острашћено и рушилачки усмерено, чак и против сопства. Стога, песник Иван Негришорац оправдано упозорава, не само поменути простор, да разарање сопственог културног бића и самосвести идентитета јесте разарање и целине и појединца, и увод у њихову даљу неснађеност и изгубљеност, који се лако могу злоупотребити у било којим смеровима и правцима. И тако, често, лаж, привид и истина, понос и стид, целат и жртва, зло и добро, вртоглаво мењају своја места. А они појединци и народи који се стиде „онога што јесу” а чиме се требају поносити, они који радо прихватају туђе име уместо свог прастарог, опомиње нас песник, сигурно неће опстати у будућности, а то значи ни у прошлости, јер неће имати ко да их памти.

Очито да песник Негришорац, не само да исписује „његошевску” књигу судећи по дискурсу, већ и, у свом омажу великом песнику, мислиоцу, владика и господару, подсећа на, данас тако нам насушан, Његошев вредносни систем који су сачињавале опесмотворене и сублимисане народне мудрости, и нада се песник да ће такав, вековима провераван и осведочен канон промишљања на темељу бројних жртава и даље опстајати и одолевати свим искушењима модерног доба, јер би то значило и опстанак појединаца и народа.

Данас је на поменутом тлу владајућа „истрага предака”, иронично и алузивно казује песник. Данас је препоручљив губитак прошлости (читај – сопства): „Оно што си / од ђеда наслиједио, то спомињати више

/ не смијеш”, „Милости не смијеш имати ако причају приче / Из давни-
не, приче што заборавити / Морају се”. Данашњи манифест је: „Про-
дајем име и презиме, и понаособ сваки глас у / имену и презимену; про-
дајем братства и / племена, са свијем мртвијем кнезовима и / војводама;
продајем народ и сјећање”.

Његош као узвишена парадигма самосвести свог владичанског, владарског и песничког идентитета, као и колективног идентитета Црногораца (колико год то коштало и њега и национ), „одјекивао је целином српског, па и јужнословенског простора” (И. Негришорац) јесте, сам по себи, супротност данашњој стварности у виду расапа и расула свега и свачега на простору Црне Горе, па и помињаног система вредности временом искушаваног и доказиваног. Опреке између данас и некад (читај – сушто) све више расту кроз дијалоге бројних личности из даље прошлости, а архаично-податан песников језик је углавном критички став који кроз векове слично али различито изговарају, раније поменуте, историјске личности, нарочито Његош као ореол и завет неизневеровања и предака и будућих нараштаја, као и стамених етичких вредности, без којих нема ни опстанка, ни памћења. О томе, сведоци смо, посебно говори непоштовање и издаја Његошевог тестаментарног завета када је у питању његов погреб (шест пута чињен, за сада).

Песник Негришорац односно његови актери инсистирају на извесним мерама опстанка и појединца и колектива. То су памћење, традиција, прасловенски језик и Косово као мерило и заједничког и личног идентитета („А то што јесмо, ено, на плочи Будве-града / Тврдо исписано, то нам вјековима казиваше / Наш језик, наше пјесме, басне и приповијести”; „Нек ме уче / Новим језицима ... ја се у претке заклињем, / У глас каменштака, по земљи и по небу / Расијан. Само ш њима, међу звјезде”; „... чоек којем име / Српско страно је, црква му смета и језик”; „Што као народ бијасмо њекада, / Све до боја косовскога, па и прежде”; „... од Косова знам ко сам / И шта сам, прије тога ни у што нијесам / Сигуран”; „Кад полазисмо на Мартиниће, а пошље и на Крусе, / Позвах јунаке да ослухну неугасло срце обилићко / Што у грудима им бије и хучну ријеку / Крви што у тијелу им врије”; „Учио ме цео народ, а дипломирах / На теми: постојаност српске мисли, / Косовског завета и култа жртвовања”).

Ипак, у обиљу мотива као заједнички тематски именоватељ и нит лирско-епске историје Срба у Црној Гори издваја се вековна подела, и то подела у различитим правцима. На пример, подела у условима борби које вековима нису престајале („... Преучио си ти, попе ... толико да више не одвајаш / Наше од страного! А то, наше и страно, / Вазда се види како нас цијепа посред груди”). Нарочито је присутна подела

унутар истог национа – на примеру изнуђене или добровољне превере: „... од својих се отпадих / А туђи постао нијесам” – песма „Скендер-бег, најмлађи син војводе Ивана Црнојевића, слуги своју скору смрт љ. г. 1528”, „... И брат брату, о врату, / Камен окачи ... Ево, тако Турчин чини: брата ти одведе, / А крвника доведе”, „Тада сазнадох да своје више нисам” – песма „Љ. г. 1870, у Цариграду, Омер-паша Латас, пензионисани мушир и силни војсковођа, своди своје животне билансе”, иако читамо и стихове оправдања: „Гдје је пут до њихова срца мека: тај пут / Немаштина и биједи отвара”. Као што је раније „владика Данило, нујан, размишљао о разлозима тешкијех сукоба у народу”, данас и „митрополит Амфилохије, у тиховању, сабира мисли за Васкршњу бесједу љ. г. 2013”: „А како брату / Рећи да је махнит, / А да срце остане ми топло за њега”. Док се раније наведена подела између језика доживљавала као мера одржања („Ако ми на латинском припјевамо, немој, синко, / Заборавити језик нам, српски, / И славну историју нашу”), данас су деобе унутар истог језика и народа „У тој књижи ласно може виђети зашто јесмо Црногорци / И зашто Срби никад престат не можемо бити”).

Оправданост да појединачно и колективно идентитетско тежиште буде соха у културно-историјској вертикали најновије књиге стихова-романа *Камена чћенија* Ивана Негришорца проналазимо не само у песниковом завидном језичком умећу, његовој промишљености и последичној забринутости, него и у препознатој вечности борбе да се осигура трајање и опстајање самосвести једног народа, иако су искушења све бројнија и већа, као што су данас, мада су опасности биле присутне и у Његошевом времену („Можда мене нигђе више нема! / Можда живот постао је пена / Морских вала, ал мождана схема / Ситан везак везе: још сам стијена”), али и пре њега, и пре средњовековља.

И на крају, треба изрећи импресију стечену након прочитаних „камених чтенија” да је песник Иван Негришорац успео да са Његошем подели и још једном понови метафизички квалитет трагичности (Бахтин), заједничке трагичности свима нама.

Александар Б. ЛАКОВИЋ